

under strecket

SAMTAL KRING TEXTENS EROTISKA GLÄDJE

VAD KAN den psykoanalytiska diskursen säga den som skapar, utforskar eller kritiserar litteratur?

Detta är en av de viktigaste frågorna i de senaste trettio årens internationella litteraturdebatt — psykoanalysen har givit de litterära hantverkarna en rad nya verktyg, ofta nog så svåra att hantera. De frågor som psykoanalysen tvingar oss att ställa till litteraturen är både svårställda och svårbesvarade: å ena sidan kan psykoanalytiska tolkningsmodeller leda till att vi upptäcker nya, okända dimensioner hos litteraturen, å andra sidan att vi hamnar i rena charlataneriet.

Det intressantaste med en freudianskt eller postfreudianskt inspirerad litteratursyn är förmodligen att själva tolkningen blir så mycket djävare: vi får större möjligheter att läsa litterära verk bortom författarens biografi och intentioner, bortom textens yta, alltså det som den omedelbart utsäger. Med hjälp av Freud och hans efterföljares tänkande kan vi på ett helt annat sätt än tidigare analysera vilka okända krafter som driver den skrivande, som gestaltar texten; vi har fått andra nycklar till en tidigare sluten symbolvärld.

DEN FREUDIANSKE tänkare som betytt mest av alla för att utveckla psykoanalytiska metoder vid litteraturtolkning är Jacques Lacan. Hans tolkning av Poes "The Purloined Letter" och hans berömda sats "det omedvetna är strukturerat som ett språk", har inspirerat rader av författare, forskare och kritiker.

Inte oväntat vilade Lacans ande tungt över "The Fifth International Congress of Psychoanalysis", arrangerad av "The International Freudian Movement". I denna kongress, som i

Under stor pompa och med massmedias uppmärksamhet riktad mot sig har just i New York avhållits en kongress om förhållandet mellan sexualitet och språk. Mycket av vad som där sades var trivialt, annat obegripligt men när t. ex. Philippe Sollers intog talarstolen erbjöd han åhöraren en både krävande och egenartad textuell njutning.

Av MATS GELLERFELT

är hade temat "Sexualitet och språk" deltog hundratalet delegater från hela världen mellan 30 april och 2 maj. En mera träffande beteckning på evenemanget är kanske "galaspektakel" — som vid andra internationella sammandragningar av intellektuella eller andra superstars vid sidan av oss enklare arbetare i den kulturella vingården, frodades också här en intellektuell narcissism av det mer påfågellartade slaget. Man får lätt intrycket att alltför många bevisar begivenheterna inte för att lyssna — men för att visa upp sig. Paraden av kända författare var ansikande, och de berömda pennornas följe av beundrande vackra flickor och pojkar inte mindre imponerande. Vårens modekläder visades dagligen upp — här fanns alltså inte något av den pseudoproletära sluskighet som svenska intellektuella gjort en dygd av att demonstrera.

BLAND DE berömda återfanns Philippe Sollers, ett av den post-strukturalistiskt influerade franska författarriktningens tunga namn.

Att i detalj redogöra för Sollers briljanta bidrag, betitlat "Jag vet varför jag inte skall dö", låter sig naturligtvis inte göras. Sollers har uppenbarligen gått i Lacans och Derridas fotspår: själva framställningskonsten får

stälvis drag av en ogenomtränglig komplexitet; diskursen kommenterar oupphörligen sig själv, refererar till sig själv liksom Gödels teorem. Det precisa i en klassicistiskt, ren och klar framställning har ersatts av det barocksligrande, det preciosa.

Detta är en synnerligen medveten strategi, ett anti-suktoriskt slag mot ett språk som man betraktar som konservativt belastat och komprometterat. Det är en ny språklig frihet man söker efter, ett språk som kan fungera på fler plan, ett kritiskt-litterärt metaspråk som kan säga något om den egna skrivande existensen. Kanske kan detta språk rentav fungera psykoanalytiskt, föra oss in i det omedvetnas gåtfulla språkvärld.

"Jag vet att jag vet för att jag skriver" inledde Sollers på ett karaktäristiskt — anti-Cartesianiskt meta-vis. Därefter kretade Sollers text inte bara kring textens objekt — vilka är flera — utan också kring texten kring texten.

Den ensa strukturen glider över och in i den andra; lyssnaren tvingas till en oerhörd koncentration. Sollers framställning spände över vida fält: från abortlagstiftning ("vi är här för att det inte hände oss") till erotismen — dunkel, dold och förträngd men tolkningsbar — i Mme Sévignés skriftställning.

Sollers underströk givetvis

det litterära språket som ett frihetens språk — det vill lösgöra sig från både sexuella och samhälleliga bojar. "Språket försöker skapa reda i härvan av länkar", sa Sollers och menade att varje samhälle försöker att kapa av alla "länkar till det imaginära".

Skrivandet är påstod han "den magiska ensamheten i språket, språkets sexuella irreducibilitet".

Liksom sin store inspiratör Roland Barthes betonade Sollers de erotiska implikationerna i språket, "le plaisir du texte". Han berörde också den symboliska metaforens väsentliga betydelse för språket. Alltså inte bara en litterär metafor, utan också de enkla men symboladdade metaforer som finns i t. ex. vanligt slangspråk. Hans närhet till Heideggers och Ricoueurs symbolteorier föreföll tydliga.

Det finns emellertid en fara med en språklig metod som Sollers och t. ö. hela poststrukturalismens: den blir gärna mer briljant än tungviktig, mer ytligt polerad än verkligt träffande. Den går in hos en Derrida och en Sollers, men när horder av mindre begåvade litteratörer börjat imitera dem blir resultatet snabbt parodiskt.

CARLIN ROMANO har i ett lika okunnigt som paradoxalt nog tänkvärdt kåstestycke i Village

Bernard-Henri Lévy i full färd med att upphöja ingenting till någonting.

Foto: MATS GELLERFELT

Voice (no 18) tagit upp detta problem och samtidigt angripit Foucaults och övriga post-strukturalisters framställningskonst. Romano är kritisk mot det sätt på vilket filosofer och andra intellektuella upphöjs till popstjärnor, till modetänkare för dagen. Det måste vara något fel med filosofer som blir kultfigurer på universiteten, menar hon. En verklig filosofi är inte så dagslände-betonad. Jag citerar följande, och lämnar det oöversatt för att det bitiska i kritiken skall gå fram:

"The bookmakers who bet on French savants appear to have settled on Foucault as the fast horse between Derrida and Lacan. The likeliest of the three to make it as a Cavett quest, if not a standard text."

I sak har Romano rätt — sedan är det en annan sak att

hon inte har insett det omvälvande i Foucaults tänkande.

Oroväckande är det emellertid att så mycket av den samtida västerländska filosofin har blivit massmediaspektakel. Det kan inte befrämja vare sig konsten eller filosofin.

ETT LEVANDE exempel på hur ingenting kan upphöjas till någonting är det fenomen som bär namnet Bernard-Henri Lévy, för några år sedan upphäusad som "ny fransk filosof".

Det han då sade om marxismen var varken nytt eller originellt. Men det var snyggt förpackat.

I den filosofiska världen intar numera åter Lévy den blygsamma position som han förtjänar. Även om han inte längre representerar filosofin, representerar han dock sig själv. De tjäkra

lockarna, det bildsköna ansiktet attraherar fortfarande massmedia, denne intellektuelle halvfigur ägnades en absurd uppmärksamhet.

Levys föredrag kretsade kring det gamla testamentets och Talmuds förhållande till kvinnan, ett i och för sig intressant ämne. Lévy berörde Talmuds beskrivning av mannen och kvinnan som en gemensam dubbelhet. Gud skapade kvinnan för att han var ensam, kvinnan skapades ur Adam för att han var ensam.

Alltså existerar inte kvinnan, menade Lévy, minst sagt tillspetsat. Den feminina essensen är skild från Bibelns intellektuella essens, tillade han. Hebreiskan är det enda språk där orden för man respektive kvinna har en enda stam. Detta ord blir då en metafor för jämlikheten mellan man och kvinna, en bestickande tanke. Sexuella relationer existerar inte, påstod Lévy. Eftersom mannen och kvinnan inte ontologiskt sett är två skilda storheter, så kan inte sex finnas. Inte heller kön.

All genesis, menade han, är en duplikation av begynnelse. Människan består av man och kvinna i ett enda vara. Mannen är kroppens vita delar, kvinnan dess röda, Gud är anden.

Förvånande är att Lévy inte i detta sammanhang betonade dessa idéers uppenbara samband med den judiska mystikens anti-dualistiska karaktär, Kabbalan betonar som bekant tretalets primat.

Lévy avslutade sitt tal inför ett fullsatt auditorium med att mena att Gud är det som betecknar, alltså språket. Wittgenstein skulle måhända nickat instämmande till en dylik världsförklaring.

Det beklämmande med Levys föredrag var ett han försökte imitera de stora grabbarnas dif-

kursiva språk. Ingen blir som bekant en stjärnspelare för att han råkar äga en fotboll.

EN RAD FÖREDRAG uppehöll sig vid språkets strukturer. Särskilt intressanta var de föredrag som betonade de språkliga konnotationernas betydelse: alltså hur vitsen, ordleken och de falska etymologierna vidgar språkets gränser och ger det nya dimensioner. Också här svävade Freuds och Lacans vitsteorier över församlingen. Joyce var naturligtvis också på tapeten. Ingen har som han utnyttjat ordleken för att skapa ett nytt litterärt språk.

Efter att ha genomlyssnat (och stundtals genomlidit) några dagars föredrag inställer sig frågan om värdet av kongresser av den här typen. Det väldiga utbudet av information skapar ett bedövande mediabrus. Det blir svårt att tillägna sig särskilt mycket av vad som sägs. Och av det som sägs är mycket efemärt. En amerikansk psykoanalytiker talade under rubriken "Further reflections on Jacques Lacan". "First reflections" hade varit mera relevant.

Till syvende og sist frågar jag mig om inte det hela går ut på att man skall träffas och ha roligt, visa upp sig för fotograferna, lyssna en stund och sedan kila vidare till det aktuella partyt. Den som vill lära sig något om skärningspunkterna mellan sexualiteten och språket gör bäst i att stanna hemma och läsa i skrifterna. Inget går upp mot textens erotiska glädje.

Mats Gellerfelt

Mats Gellerfelt var den ende skandinaviske representanten vid den psykoanalytiska kongressen i New York om sexualitet och språk.